

EKOLOGIK TARBIYANING AHAMIYATI VA EKOLOGIK TA' LIMNI TA'MINLASH USULLARI

Yusufjonova Zebo Muzaffar qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali Ijtimoiy-gumanitar va pedagogika
fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: zebo06.2207@gmail.com

Annotatsiya: Insonlar hozirgi kunda o'z ehtiyojlarini qondirish jarayonida tabiatga noto'g'ri, nooqilona munosabatta bo'layotganligi hech kimga sir emas. Tabiatga inson salbiy ta'sirining oldini olishning asosiy yo'li tabiat va jamiyat qonunlarini to'g'ri tushunish va ulardan oqilona foydalanishdir. Buning uchun esa insonlarda ekologik bilimlar yetarlicha shakllangan bo'lishi zarur. Mazkur maqolada ekologik tarbiyaning ahamiyati, atrof-muhitni asrash va unga g'amxo'rlik qilishning ijtimoiy jihatlari yoritilib beriladi.

Kalit so'zlar: Ekologiya, ekologik madaniyat va tarbiya, ekologik eksperimentlar, interaktiv va visual metodlar.

Важность экологического воспитания и методы обеспечения экологического обучения

Юсуфжонова Зебо Музаффар кизи

Студентка 1-го курса направления "Начальное образование", факультета
социально-гуманитарных наук и педагогики Андиганского филиала
Кокандского университета

Эл. почта: zebo06.2207@gmail.com

Аннотация: В наши дни не секрет, что люди демонстрируют неправильное, безответственное отношение к природе в процессе удовлетворения своих потребностей. Основной способ предотвращения негативного воздействия человека на природу — это правильное понимание законов природы и общества и разумное их использование. Для этого

необходимо, чтобы у людей был достаточный уровень экологических знаний. В данной статье рассматривается важность экологического воспитания, социальные аспекты охраны окружающей среды и воспитание ответственности по отношению к ней.

Ключевые слова: Экология, экологическая культура и воспитание, экологические эксперименты, интерактивные и визуальные методы.

The Importance of Ecological Education and Methods for Ensuring Ecological Teaching

Yusufjonova Zebo Muzaffar kizi

Student of the 1st course, Primary Education program, Faculty of Social-Humanities and Pedagogy, Andijan Branch of Kokand University

Gmail: zebo06.2207@gmail.com

Annotation: Nowadays, it is no secret that people are showing an incorrect, irresponsible attitude towards nature in the process of meeting their needs. The main way to prevent the negative impact of humans on nature is to correctly understand the laws of nature and society and to use them wisely. For this, people need to have a sufficient level of ecological knowledge. This article discusses the importance of ecological education, the social aspects of protecting the environment, and fostering responsibility towards it.

Keywords: Ecology, ecological culture and education, ecological experiments, interactive and visual methods.

Kirish

Hozirgi davrda atrof-muhitga bo'lgan salbiy ta'sir va uning oqibatlari global ekologik muammolarni yuzaga keltirmoqda. Insonlarning tabiatga nisbatan noto'g'ri yondashuvi, ekologik muhitni zararli holatga keltirish bilan birga, kelajak avlodlar uchun xavf tug'dirmoqda. Mazkur muammolarni hal qilishning samarali yo'llaridan biri – ta'lim jarayonida ekologik tarbiyani kuchaytirish va yosh avlod ongida tabiatga nisbatan mas'uliyatni shakllantirishdir. Bu nafaqat ekologik

madaniyatni rivojlantirishga, balki barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishga ham xizmat qiladi. Ushbu maqolada ekologik tarbiyaning ta'limdagi ahamiyati, uni amalga oshirishning innovatsion usullari va interfaol yondashuvlari yoritiladi.

Adabiyotlar tahlili

Ekologiya sohasida XXI asrga kelib, yangi yondashuv va metodik tamoyillar shakllandi. Bu o'zgarishlar milliy pedagogik tadqiqotlar va xalqaro tajribalarni qamrab olgan holda rivojlanmoqda. Mazkur jarayonni tahlil qilishda A.M.Mamatqulov, A.A.Nazarov, G.U.Davlatova va X.X.Haydarov, Yormatova D. kabi olimlarning ishlari bolalar ekologik ta'limining ilmiy-pedagogik asoslarini aniqlash, ekologik ongni rivojlantirish va texnologik yondashuvlarni tadbiq qilish, ekologik tarbiya nazariyasi va amaliyotini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. UNESCO ning "Education for Sustainable Development Goals" tadqiqoti esa ekologik ta'limning ahamiyatini ochib beruvchi, mahalliy tajribalarni dunyo standartlariga moslashtirish uchun muhim manba hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

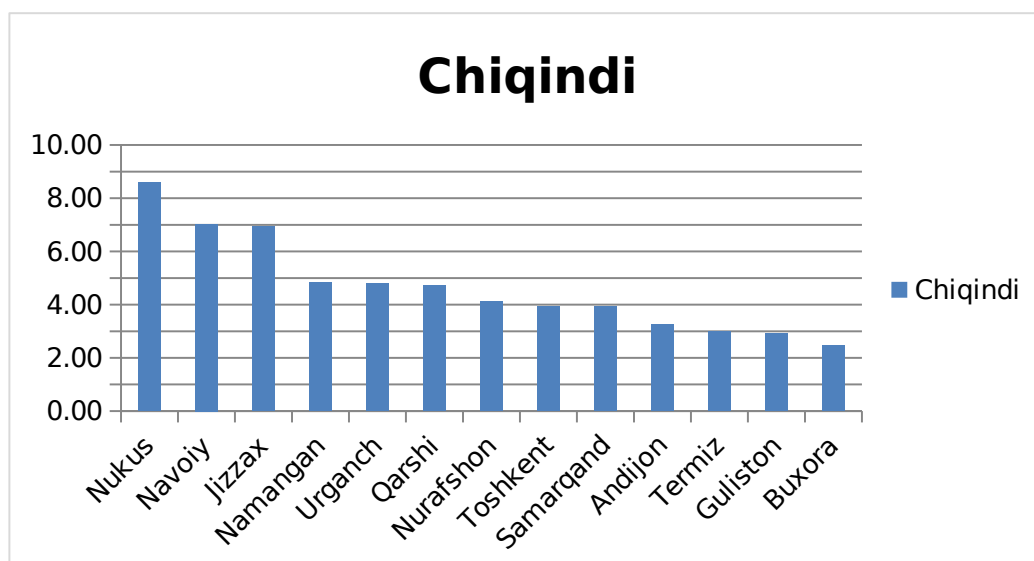
Ekologik ta'limning nazariy va amaliy asoslarini shakllantirish, yosh avlodni tabiatga e'tiborli va mas'uliyatli bo'lishga undash, mamlakatning barqaror rivojlanishiga qaratilgan ekologik madaniyatning ahamiyati hamda ekologik ta'lim metodlari tahlil qilindi. Ekologiya sohasining ahamiyatini o'rganish davomida teoretik, statistik va qiyosiy tahlillardan foydalanildi va amaliy takliflar shakllantirildi.

Taxlillar va natijalar

Ekologiya atamasini fanga birinchi marta 1866-yilda nemis biologi Ernest Gekkel kiritgan, "Ekologiya" so'zi (yunoncha oykos-uy, yashash joyi, maskan, logos-fan) o'z mazmuniga ko'ra, "uy haqidagi fan" degan ma'noni anglatadi. Yanada umumiyroq ma'noda ekologiya – bu organizmlarning ularni o'rab turgan yashash muhiti bilan o'zaro munosabatini o'rganuvchi, tirik organizmlar o'rtasidagi munosabatlar va atrof-muhit bilan o'zaro ta'sirini ilmiy o'rganadigan fan hisoblanadi. Tabiat deyilganda, bizni o'rab turgan havo, suv, tuproq, tog' jinslari,

o‘simlik va hayvonot olamidan iborat murakkab moddiy borliqni ko‘z o‘ngimizga keltiramiz.

Milliy markaz tomonidan O‘zbekistondagi iqlim o‘zgarishlariga tayangan holda 14 ta hududning ekologik barqarorligi reytingini tuzdi (gazeta.uz 2024-yil 12-iyul). Quyidagi rasm(1-rasm)ga ko‘ra, O‘zbekistondagi shaharlarda chiqindilarning yig‘ilganlik va to‘g‘ri yo‘q qilinganlik darajasi ko‘rsatilgan. Misol uchun, Nukus shahri chiqindilarni boshqarish bo‘yicha yuqori natijani ko‘rsatgan bo‘lsa, Buxoro shahri esa yomon ahvolda ekanligini ko‘rish mumkin. Shuningdek bu muammolar nafaqat O‘zbekistonda balki, butub dunyo mamlakatlari uchun ham global muammolardan biri bo‘lib kelmoqda. Chiqindilarni noto‘g‘ri boshqarish iqlim o‘zgarishi, suv va tuproqning ifloslanishi, hayvonot va o‘simlik dunyosiga jiddiy zarar keltish kabi bir qator salbiy oqibatlarni olib keladi. Shu kabi muammolarni hal qilish uchun ekologik tarbiya va ta’limning roli eng asosiy vosita hisoblanadi.

1-rasm. Shaharlarda chiqindilarning yig‘ilganlik va to‘g‘ri yo‘q qilinganlik darajasi

O‘zbekiston Respublikasida ekologik ta’limni rivojlantirish bo‘yicha qabul qilingan konsepsiyada ekologik muammolarning tobora global ahamiyat kasb etib borayotganligi ta’kidlanib, aholining ekologik madaniyatini oshirish zarurligi qayd etilgan.

Ekologik tarbiya -atrof muhitni saqlash, tabiatni sevish va unga g'amxo'rlik qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan tarbiya turi hisoblanadi. Ekologik tarbiya jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirishni maqsad qiladi, bu esa odamlarning tabiatga ehtiyotkorona munosabatini rivojlantirishga yordam beradi. Ekologik madaniyatni bolaning yoshlik davrlaridan boshlab shakllantirish va uning tabiatga mehrini uyg'otish bilan ekologik tarbiyalanadi. Bu tarbiya maktabda, oilada va jamiyatda amalga oshirilishi mumkin.

Ekologik tarbiyani erta yoshdan boshlab shakllantirishdagi jarayonda otalar, o'qituvchilar va atrofdagi muhit muhim rol o'ynaydi. Misol uchun, bolalarga oddiy kundalik odatlarni o'rgatish orqali ekologik ongni rivojlantirish mumkin. Chiqindilarni to'g'ri ajratish, suv va elektr energiyasini tejash, daraxt ekish, hayvonlarga g'amxo'rlik qilish va boshqalar.

Bundan tashqari, ekologik tarbiyani o'yinlar, hikoyalar, tabiatda kuzatuv ishlari va amaliy mashg'ulotlar orqali ham boyitish mumkin. Shu tarzda bolalar atrof-muhitni muhofaza qilishning ahamiyatini qiziqarli va amaliy usullar orqali o'rganadilar. Ekologik tarbiyani shakllantirishning asosiy maqsadi bolalarni nafaqat nazariy bilimlarga ega qilish, balki ularning kelajakda mas'uliyatli va tabiatga mehribon shaxs sifatida yetishtirishlarini ta'minlashdir.

Shuningdek, maktab dasturlarida ekologik tarbiya mavzularini kiritish va ularni jozibador shaklda yetkazish o'quvchilarning ekologik savodxonligini oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Bu borada qiziqarli darslar va loyihaviy ishlanmalar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlash va ekologiyaga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish zarur.

Ekologik ta'lim metodlari.

1. Amaliy faoliyatga asoslangan metodlar. O'quvchilar bilan kichik bog' yoki gulzorlarni yaratib, o'simliklarga g'amxo'rlik qilish orqali ularni tabiat bilan yaqinroq tanishtirish.

2.Ekologik eksperimentlar va kuzatish. O'quvchilarga chiqindilarni qayta ishlash yoki suvni tejash kabi turli xil mavzularda loyihalar qilish topshiriqlarini berish.

3.Interaktiv va visual metodlar. Ekologik muammolarni yorituvchi o'quv filmlar ,animatsion multfilmlar yoki ensiklopediyalar orqali ekologiya mavzusida ma'lumot berish.

4.O'yinlar va qiziqarli topshiriqlar. Bolalar o'zlarini o'simlik yoki hayvonlar roliga tasavvur qilib, ularning hayotini himoya qilish muhimligini anglaydilar. Ekologiya mavzusida krossvord va jumboqlarni yechish ham bilimlarini mustahkamlash uchun foydali bo'ladi.

5.Hikoya va adabiyotlar. O'rmonlar, daryolar yoki hayvonlar haqidagi hikoyalar orqali ularga tabiatni sevis va himoya qilish zaruriligini singdirish. Ekologik tarbiyaga doir kitoblar va adabiyotlar yordamida kengroq ma'lumot berish.

Shuningdek, yoshlarni ekologik ta'lim bilan ta'minlash uchun maktablarda ekologik ta'lim dasturlari shakllangan bo'lishi zarur.

Xulosa

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ekologik tarbiya yosh avlodni yanada ongli, mas'uliyatli va tabiatga e'tiborli qilib tarbiyalash uchun zarur omil hisoblanadi. Ekologik ta'lim metodlari esa ekologik tarbiyaning samaradorligini oshiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ekologik ta'lim va tarbiyani rivojlantirish kelajakdagi barqaror rivojlanish uchun zaruriyat hisoblanadi. Ayniqsa, hozirgi davrda atrof-muhitga inson faoliyati ta'siri ortib, ekologik muammolar kuchayib bormoqda.Shu sababli, ekologik ta'lim orqali yosh avlodda ekologik ong va mas'uliyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu ta'lim nafaqat bilim berish, balki ularni tabiatni asrashga o'rgatish maqsadida amalga oshirilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mamatqulov, A.M. Bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish yo'llari. Toshkent: Ilmiy pedagogika, 2021.
2. A.A. Nazarov Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish- Toshkent: "O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi" -2020
3. Davlatova G.U. Bolalar uchun ekologik bilimlar. Toshkent: Kitob Dunyosi, 2020
4. Haydarov, X.X. ekologik ta'lim va tarbiya asoslari. 2019
5. UNESCO Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017
6. D. Yormatova Ekologiya .-T: "Fan va texnologiya", 2012.
7. ChatGPT (OpenAI, 2024-yil). Sun'iy intellekt yordamida taqdim etilgan ma'lumotlar va ilmiy maslahatlar.